

Selvom hver ottende elev i gymnasiet har indvandrer- eller efterkommerbaggrund, har vi meget lidt sikker viden om de tosprogede gymnasieelevers udfordringer og læring. Og vi ved meget lidt om, hvordan du som underviser støtter dine tosprogede elever bedst. Men der kan være hjælp at hente i erfaringer og viden om undervisning af tosprogede elever i folkeskolen.

Små huller i hverdagssproget kan spænde ben for tosprogede gymnasieelever

Af **Signe Tonsberg**

Over 18.000 af de gymnasieelever, der hver dag træder ind i aulaer og klasserum på danske gymnasier, har indvandrer- eller efterkommerbaggrund. Mere end hver ottende elev i gymnasiet er altså tosproget. Mange af de tosprogede elever taler og forstår flydende dansk og suser af sted gennem fagene, andre kan have sproglige udfordringer, som spænder ben for deres faglige udvikling.

Men strengt taget ved vi det ikke. Og vi har meget lidt sikker viden om, hvordan man

som underviser bedst støtter sine tosprogede elever, da forskningen i dansk som andetsprog i gymnasiet er stort set ikke-eksisterende.

Bedre står det heldigvis til, når det angår viden om tosprogede elevers læring i folkeskolen, og her er lektor Helle Pia Laursen fra DPU, Aarhus Universitet en af de førende forskere herhjemme. Hun har gennem hele sit forskerliv arbejdet med dansk som andetsprog og tosprogede elevers sprogtilegnelse i folkeskolen. Noget af den viden, vi har fra folkeskolen, kan vi måske have glæde af i gymnasiet.

"Det, der kendetegner situationen i dag, er en kæmpestor sproglig diversitet. Det er ret uforudsigeligt, hvad der er sproglige udfordringer, og hvad der er kendt og ikke kendt for den enkelte elev," siger hun og giver et eksempel: En teenager kan have et flydende dansk og kende alverdens ord, men så er der pludselig et ord eller et begreb – som fx *at fjerne* – som eleven ikke kender.

"Man ville måske gerne kunne sige, at når de unge kommer i gymnasiet, så er de også klar rent sprogligt til at tage en ungdomsuddannelse, men sådan er det ikke nødvendig-

vis, fordi vi har denne her sproglige uforudsigelighed og diversitet,” siger hun.

Håndtér sproglig uforudsigelighed

Helle Pia Laursen peger på, at en stor del af de tosprogede elever i folkeskolen og gymnasiet i dag er født og opvokset i Danmark.

”Men de er opvokset med et bredt sprogligt repertoire, som er formet af deres vej gennem livet. Så det kan være svært at forudsige, hvad en elev kan på forskellige sprog. Derfor handler en stor del af arbejdet med tosprogede elever netop om at kunne håndtere den uforudsigelighed,” siger hun.

Helle Pia Laursens erfaring og forskning koncentrerer sig som nævnt om folkeskolen. Hun har blandt andet været forskningsleder på det tiårige forsknings- og udviklingsprogram ’Tegn på sprog’, hvor hun sammen med en række andre forskere fulgte fem klasser med tosprogede elever i ti år – fra de startede i 0. klasse, til de afsluttede 9. klasse. En del af erfaringerne herfra kan også bruges i gymnasiet.

”Lærerne i vores projekt giver udtryk for, at der ikke er noget quickfix, når man arbejder med tosprogede elever. Der er derimod brug for, at lærerne har et fagligt overblik, som gør, at de kan håndtere udfordringer,

Mere om tosprogede gymnasieelever i næste nummer

En af pointerne i denne artikel er, at der findes meget lidt dansk forskning om tosprogede elever på de gymnasiale uddannelser. Derfor går vi i de kommende numre på jagt efter udenlandsk forskning, der dykker ned i netop det emne. Kender du til spændende forskning om emnet, vil vi meget gerne have en mail om det. Skriv på: redaktionen@gymnasieforskning.dk

der opstår undervejs. For der er ikke noget definerbart niveau for tosprogede elever. Derfor må den enkelte lærer have en viden om, hvordan sprogudvikling kan forme sig på forskellige måder," siger Helle Pia Laursen.

Mange sprog i tasken

Det er en del af en global tendens, at det sproglige landskab er mere spraglet, end det var før, pointerer hun. Socialantropologen Steven Vertovec taler om *superdiversitet* – et begreb, som dækker over, at migranter og flygtninge i dag er en ekstremt mangfoldig gruppe i forhold til faktorer som demografi samt social, økonomisk og kulturel kapital. Der er kort sagt meget stor forskel på, hvad tosprogede elever har med sig i livets rygsæk.

"For mange er det fx et vilkår, at der er flere sprog i spil derhjemme. Blandt nogle af de elever, vi har fulgt, bliver der måske både talt både engelsk, arabisk, somali og dansk i hjemmet," siger Helle Pia Laursen.

Og den pointe er vigtig at huske, når man har tosprogede elever i gymnasieklassen, som stadig knokler med at lære nuancerne i dansk.

"At lære dansk som et nyt sprog er ikke en ensopret vej fra ét sprog til et andet. Det er en omstrukturering af et sprogligt register, hvor der kommer konstellationer af nyt sprog. Det er jo ikke sådan, at man lægger sine andre sprog fra sig, bare fordi man lærer bedre dansk," siger Helle Pia Laursen.

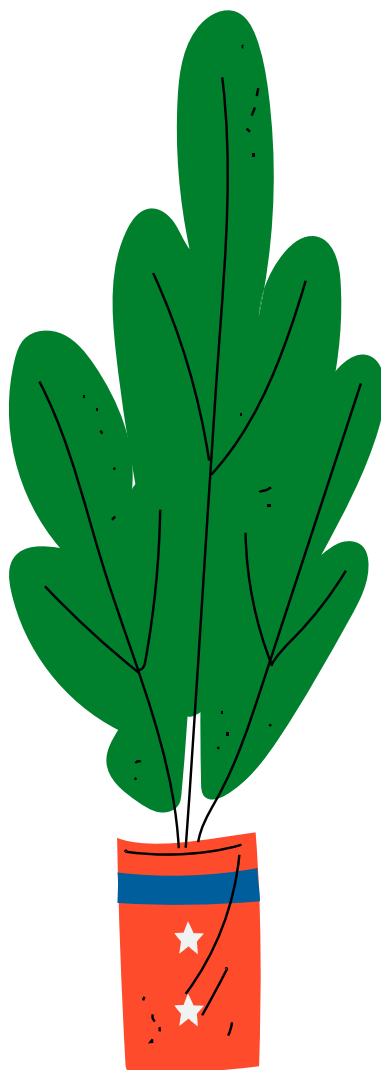
Derfor oplever mange elever det også som en stor hjælp, at læreren anerkender de ressourcer, de har med fra deres andre sprog, og når læreren giver dem mulighed for at forhandle betydning af ord med hinanden og fx lader dem bruge digitale oversættelsesredskaber.

Når ét lille ord spænder ben

For ofte er det faktisk de små nuancer, der kan bygge bro fra forvirring til forståelse. Helle Pia Laursen giver et eksempel fra udviklingsprojektet 'Dansk som andetsprog i fagene', som hun gennemførte i begyndelsen af 00'erne sammen med lærere i folkeskolen og gymnasiet: I en biologitime i 1.g havde en lærer gennemgået kredsløbet og havde blandt andet forklaret om vener og arterier og om store og små blodkar.

"Uanset, hvordan eleverne fordeler sig, er der under alle omstændigheder brug for at videreudvikle pædagogikken, så den imødekommer behovet hos elever, som ikke behersker dansk."

Helle Pia Laursen

Undervisningen var veltilrettelagt, og læreren havde tegnet og givet eksempler. Alligevel sad der i klassen en pige med tosproget baggrund, som ikke forstod essensen. Pigen insisterede selv på at forstå stoffet og blev ved med at spørge læreren trods protester fra elever bagerst i klassen, som råbte 'kom nu videre'. Til sidst fangede en anden flersproget elev, hvad problemet var. Det viste sig, at pigen ikke var sikker på forskellen mellem begreberne *lille*, *mindre* og *mindst*, som jo var ret essentielle for at forstå hierarkiet af de forskellige blodkar.

"Det var helt uforudsigeligt for læreren, som ikke kunne have gættet, at det var problemet. Eksemplet viser, at der kan ligge nogle grundlæggende sproglige forhindringer for at forstå stoffet – ikke kun i fagsprogets fagord og fagbegreber, men også i det, vi andre betragter som hverdagssprog. I det her tilfælde blev misforståelsen opklaret, fordi pigen insisterede," siger Helle Pia Laursen.

Som underviser kan det være næsten umuligt at opdage, hvor den sproglige sko trykker i sådan en situation. Men man er godt hjulpet, hvis man skaber en kultur, hvor eleverne oplever det som trykt at forhandle betydning af ord i undervisningen og spørge ind til det, de ikke forstår, pointerer forskeren. Den tryghed kan man som lærer hjælpe på vej ved at skabe processer, hvor eleverne i højere grad tør vove pelsen sprogligt. Det kan man blandt andet gøre via mindre fora som fx gruppearbejde, hvor eleverne gennem konkrete opgaver taler og diskuterer betydning af forskellige ord og begreber.

Gang i den sproglige elastik

For resultaterne og erfaringerne fra 'Tegn på sprog' viser, at det langt fra er alle tosprogede elever, der som pigen i biologitimen har modet til at vise, at der er noget, de ikke forstår. En overraskende stor del af de elever, som Helle Pia Laursen og hendes kolleger har fulgt, har det dårligt med det, de ikke kan, og bruger meget energi på at skjule, når der er noget, de har svært ved, fortæller hun.

"Mange vil hellere skjule det, de ikke kan, frem for at eksperimentere med sproget i frygt for at tabe ansigt. Den tendens har vi set i en grad, der faktisk har chokeret os. Vi ser elever, som ikke rækker hånden op, og

som undlader at sige til, når der er noget, de ikke forstår. Elever, som hellere vil skrive korte helsætninger og bruge ord og udtryk, de føler sig trygge ved, end at afprøve nye ord og længere sætninger,” fortæller Helle Pia Laursen.

For at bryde den tendens kan man som underviser arbejde bevidst med at *strække sproget*. Det er et begreb, Helle Pia Laursen og hendes kolleger har skabt. Det handler om at skabe rum for, at eleverne kan eksperimentere med sproget, så de fx tør begive sig ud af deres sproglige komfortzone og kaste sig ud i at forsøge at bruge længere sætninger frem for at holde sig til de sikre, korte sætninger. Og det kan være en udfordring at få eleverne til.

Som underviser kræver det, at man er opmærksom på sproget og den måde, eleverne bruger det på, og at man giver eksempler og selv lægger op til at strække sproget, forklarer Helle Pia Laursen. At man fx er åben over for sproglig import, hvor det er legitimt at låne fra andre sprog, som eleverne kan, eller bruge digitale oversættelsesmuligheder og ordbøger.

Og så har klasserumskulturen også stor indflydelse:

”Det kræver noget af klasserumskulturen at turde lave fejl uden at føle sig ydmyget. Men det er vigtigt, for vi ved fra den klassiske andetsprogsforskning, at det at lave fejl er en utrolig drivkraft for at tilegne sig et nyt sprog. Fejl og afvigelser er hypoteser, vi kan lære af,” siger Helle Pia Laursen.

Skal fysiklæreren også være sproglerer

Eftersom sprog bliver brugt i alle fag, begrænser arbejdet med sprog sig ikke til dansktimerne – hverken i folkeskolen eller gymnasiet. Men hvordan håndterer man det i praksis?

”Det med ansvarsfordelingen er et stort spørgsmål. For hvem har ansvaret for, at unge udvikler deres sprog? Når det handler om folkeskolen, plejer jeg at sige, at alle lærere ikke er sproglerere. Du kan ikke forvente, at en biologilærer skal lave sprogundervisning. Faglærernes ansvar er primært det faglige indhold. Men alle fag har en eller anden form for sprogligt register og nogle sproglige konventioner. Og min erfaring fra folkeskolen er, at faglærerne gerne vil have

et indblik i det og blive klogere på, hvordan de kan arbejde med det. For det er en viden, man som lærer kan bruge til at tilrettelægge undervisningen med, uden at tabe det faglige indhold,” siger Helle Pia Laursen.

En forskningsørken

For at slutte, hvor vi begyndte, så kan gymnasiet måske lære af noget af den viden og de erfaringer, der er fra folkeskolen.

”Men der er simpelthen brug for at få mere præcis viden om, hvordan den sprog-

Andelen af tosprogede elever i gymnasiet stiger

Ifølge tal fra Danmarks Statistik var andelen af indvandrere og efterkommere på de gymnasiale uddannelser 12,73 procent i 2020. Andelen har været støt stigende de sidste 15 år. I 2005 var andelen 8,23 procent, i 2010 9,5 procent, og i 2015 10,73 procent. Og her er det nyttigt at skelne mellem *indvandrere* og *efterkommere*. Andelen af indvandrere falder lidt, og andelen af efterkommere stiger, hvilket hænger ganske godt sammen med den generelle samfundsudvikling, hvor andelen af efterkommere også stiger. Men eleverne fordeler sig langt fra ligeligt på landets gymnasier. En opgørelse fra 2018 viser, at der på 14 af landets gymnasier er flere elever med indvandrer- eller efterkommerbaggrund end etnisk danske elever.

lige diversitet ser ud i gymnasiet,” pointerer Helle Pia Laursen.

For forskningsmæssigt er tosprogede elever i gymnasiet et dødt felt. Der forskes tilsyneladende ikke i området.

”Jeg kender ikke til nogen igangværende forskning, som har fokus på dansk som andetsprog og flersprogede elever i gymnasiet. Det er faktisk påfaldende, så lidt forskning og så lidt erfaringsopsamling, der er på hele det her område. Jeg oplever, at feltet gennem mange år har været nedprioriteret forskningsmæssigt i Danmark. Vi er langt bagefter vores nordiske nabolande,” siger Helle Pia Laursen og peger på, at man både i Sverige og Norge har forsk-

ningscentre, som beskæftiger sig med andetsprogsområdet – fra børnehave til videregående uddannelser, hvilket skaber sammenhæng og synergi på tværs – til gavn for både tosprogede børn og unge og deres undervisere.

Skinger debat løser ikke lærernes problem

Trods den forskningsmæssige ørken, hvad angår tosprogede unge i gymnasiet, har det dog ikke skortet på opmærksomhed – heller ikke fra medierne – på tendensen til, at en del af tosprogede elever søger de samme gymnasier i de større byer i Danmark. Konsekvensen er som bekendt en skæv fordeling, hvor nogle gymnasier oplever meget høje andele af tosprogede elever i klasserne, og andre skoler stort set ingen tosprogede elever har. Men hverken tendensen eller debatten afhjælper de udfordringer, der kan være pædagogisk og didaktisk i undervisning af tosprogede elever.

”I den offentlige debat har der været meget fokus på det organisatoriske, og hvordan vi kan rokere rundt på eleverne. Men det fjerner ikke udfordringen. Uanset, hvordan eleverne fordeler sig, er der under alle omstændigheder brug for at videreudvikle pædagogikken, så den imødekommer behovet hos elever, som ikke behersker dansk,” siger Helle Pia Laursen. ●

Helle Pia Laursen er lektor ved DPU, Aarhus Universitet. Fra 2008-2018 forskningsleder for det tiårige forsknings- og udviklingsprogram 'Tegn på Sprog – tosprogede børn lærer at læse og skrive', der fulgte tosprogede børn i fem forskellige klasser fra fem forskellige skoler i Aarhus, Aalborg, Odense, Vejle og København gennem hele deres skolegang fra 0. -9. klasse. Helle Pia Laursen modtog Den Europæiske Sprogpris for arbejdet i 2014.

Læs mere på Gymnasieforskning.dk

- 📄 Den sproglige dimension i naturfagsundervisningen – fokus på tekstbogen (også) i det flersprogede klasserum: Helle Pia Laursen.
- 📄 Når sprog sorterer i de gymnasiale uddannelser: Lars Ulriksen, Susanne Murning & Aase B. Ebbensgaard.